

# Environmentálne mená a priezviská

Stretávame ľudí, telefonujeme, dopisujeme si, predstavujeme sa, a pritom si neuvedomujeme, že mnohí z nás sú nositeľmi mien vytvorených na základe poznania okolitej prírody a nášho environmentu. Tieto zdedené mená nasvedčujú, že naši otcovia, dedovia a pradedovia mali k prírode a svojmu okoliu oveľa užší vzťah, než máme my v dnešnej dobe relatívneho odprírodňovania. Pri ich vymýšľaní a ustáľovaní často išlo o výsledky pozorovaní alebo symboliku tak, ako všade vo svete v rôznych jazykoch; na Slovensku najmä v slovenčine, maďarčine, češtine a nemčine. Na **mená a priezviská osôb** sa preniesli najčastejšie názvy jednotlivých zložiek a prvkov životného prostredia, resp. častí a javov prírody, napríklad **hydrologické** na priezviská Riečanský, Riečan, Stream, Riava, Potočný, Potocký, Belopotocký, Zápotocký, Pataki, Brodský, Studienka, Voda, Vodička, Dunajský, Dunajovec, Váh, Važan, Považan, Hron, Hronec, Hronský, Ipoly, Moravanský; **meteorologické a klimatologické** na Oblak, Mračno, Mráz, Mrázik, Dúha, Súmrak, Srieň, Rosa, Vietor, Szél, Wind, Snežanský, Havas, Snow, Storm, Klíma; **geologické** na Skála, Skalka,



Maliar, grafik a návrhár Alfons Mucha (1860 - 1939)

Skalník, Skalický, Kámen, Stein, Petrus, Stone, Szikla, Kamenský, Kamenický, Granit, Rubín, Ruda, Rudňanský, Zlatý, Aranyi, Gold, Goldman, Goldstein, Strieborný, Železný, Železník, Opál, Nikel, Hlinka, Földes, Uhlík; **geomorfologické** na Grúň, Grúnik, Kopčan, Kopecký, Hegyi, Hill, Sopúch, Stránsky, Podstránsky, Dolinský; **krajinárske** na Luhový, Lužný, Slatina, Olšina, Slatinský, Šúr, Moor, Marsh, Močári, Lúčan, Trávníček, Lesný, Lesík, Grünwald, Wald, Wood, Forest, Hájsky, Hájek, Hájíček, Hájomil, Hora, Hôrka, Horský, Záhorský, Záhorec, Podhorský.

Časť rastlín pripomínajú mená ako Stromček, Stromec, Stromský; Konárik, Halúzka, Koreň, Kvet, Kvetik, Kvetko, Steblo, Strapec, Šiška, Bobula, Žalud', Eichel, Pecka, Zelina.

Rastlinné názvoslovie drevín (stromov a krov) reprezentuje napríklad Dub, Dubček, Dubina, Dubovský, Dubinský, Dubecký, Dúbrava, Dúbravec, Dúbravský (dub = *Quercus*), Cerovský (cer = *Quercus cerris*), Borovica, Borovička, Borský, Borový, Borek, Borecký, Bôrik, Borín, Borovský, Bor, Pine (borovica = *Pinus*), Brestovský, Brestenský, Klen, Elm (brest = *Ulmus*),

Breza, Briezka, Brezina, Brezík (breza = *Betula*), Hrabský, Hrabina, Hrabec, Hrabinský, Hrabovský (hrab = *Carpinus*), Buk, Bučko, Bukovčan, Bukovský, Bukový (buk = *Fagus*), Oliva (oliva = *Olea*), Orech, Orechovský (orech = *Juglans*), Jelša, Olšovský, Olšínský, Olšavský, Alder (jelša = *Alnus*), Jasenský, Ash (jaseň = *Fraxinus*), Javora, Javorka, Javorík, Javorský, Maple (javor = *Acer*), Jedlička, Jedľovský (jedľa = *Abies*), Lipa, Lipka, Lipský, Linden (lipa = *Tilia*), Slivka (slivka = *Prunus domestica*), Smrek, Smrček, Smrčok, Smrekovský, Smrečanský, Smrečáni, Spruce (smrek = *Picea*), Topolský, Topolček (topol = *Populus*), Višňovský, Medgyesi (višňa = *Cerasus vulgaris*), Jarabina, Jarabinský (jarabina = *Sorbus*), Hruška, Hruškovič, Hrušovský (hruška = *Pyrus*), Jablonský, Jablonický, Jablonovský, Almáši (jablňo = *Malus*), Dula (dula = *Cydonia oblonga*), Vrba, Vrbina, Vrbovský, Vrbický, Willow (vrba = *Salix*), Trnka (slivka trnková = *Prunus spinosa*), Vavrín, Vavrínek, Vavrínčik (vavrín bobkový = *Laurus nobilis*), Ružinský, Ružička, Ružovič, Šípka, Rózsa (ruža = *Rosa*), Lieskovec, Lieskovský, Hazel (lieska = *Corylus*), Baza, Bazovský, Elder (baza = *Sambucus*), Drieňovský, Šomoši (drieň = *Cornus*), Borievka, Jalovec, Jalovecký (borievka = *Juniperus*), Kalina, Kalinka (kalina = *Viburnum*), Klokoč (klokoč = *Staphylea*), Jasenec (jasenec = *Dictamnus*), Brusnica, Brusnický (brusnica = *Vaccinium*).

Nezriedka sa v menách uplatňujú aj názvy bylín, napríklad Fiala, Fialka (fialka = *Viola*), Áron (áron = *Arum*), Horecký (horec = *Gentiana*), Hrach, Hrachovský, Hraško (hrach = *Pisum*), Cesnak (cesnak siaty = *Allium sativum*), Cibula, Cibulka, Cibulec (cibula = *Allium cepa*), Chmel, Chmelár, Chmelnický (chmel = *Humulus*), Chren, Chrenko (chren = *Armoracia*), Jahoda, Jagoda (jahoda = *Fragaria*), Hlaváčik (hlaváčik = *Adonis*), Klinček (klinček = *Dianthus*), Lopúch (lopúch = *Arctium tomentosum*), Mak, Makovský, Makovický (mak = *Papaver*), Malina (malina = *Rubus idaeus*), Pohánka (pohánka = *Fagopyrum*), Púpava (púpava = *Taraxacum*), Ďateina, Ďateľinka (ďateľina = *Trifolium*), Repa, Repka, Repovský, Repkovič, Cvikla (repa = *Beta*), Ruman (ruman = *Anthemis*), Trstenský, Trstina, Nádaši, Rush (trst' = *Phragmites*), Šafrán, Šafránko, Šafránek (šafrán = *Crocus*), Slez, Slezáček, Slezák (slez = *Malva*), Konopa (konopa = *Cannabis*), Jahoda, Jahodník (jahoda = *Fragaria*), Mrkva, Mrkvička (mrkva = *Daucus*), Bazalka, Bazalička (bazalka pravá = *Ocimum basilicum*), Žihľavník, Kopríva (príhľava = *Urtica*), Zvonček (zvonček = *Campanula*). Nechýbajú mená ani po hubách a nižších rastlinách, napríklad Huba, Hubka, Hubovský, Gomba, Plávka, Hrib, Hliva (huby = *Mycophyta*); Mach, Machovič, Machovec (machy = *Bryophyta*).

Názvy cicavcov (*Mammalia*) sa uplatnili v menách ako Baranec, Baranov, Baránek, Baranovič (ovca = *Ovis*), Daniel, Daněk, Danielik, Danko, Dankovský, Dancák, Danilovič (daniel = *Dama*), Diviak (diviak = *Sus srofa*), Bobor, Bobřík, Bobrovský, Beaver, Biterman, Kastor (bobor = *Castor*), Borsuk (jazvec = *Meles*), Jeleň, Jelenský, Sarvaš, Hirš, Hirsch, Hirschmann, Hirschfeld (jeleň = *Cervus*), Ježo, Ježko, Ježek, Ježovič, Ježov (jež = *Erinaceus*), Kamzík (kamzík = *Rupicapra*), Koza, Capko, Capovský, Kozina (koza = *Capra*), Králik, Králiček, Rabbit (králik = *Oryctolagus*), Krtek, Mole (krt = *Talpa*), Kuna, Kunovič, Sobol, Sobolev, Marten,



Básnik Ján Smrek - Čietek (1898 - 1982)

Martes (kuna = *Martes*), Lasica (lasica = *Mustela*), Lev, Lówy, Lion (lev = *Panthera leo*), Líška, Lišiak, Fuchs, Fox, Róka (líška = *Vulpes*), Mačák, Mačkovský, Kocúr (mačka = *Felis*), Medved', Medvecký, Medvec, Medvedev, Macko, Mackovič, Macek, Bear, Ursinus, Ursíny (medved' = *Ursus*), Myška, Myšák, Myšiak, Myšánek, Myškin, Maus, Mouse (myš = *Mus*), Piskor (piskor = *Sorex*), Pliško (plch = *Glis*), Potkan, Patkány (potkan = *Rattus*), Rys (rys = *Lynx*), Srna, Srnka (srnec = *Capreolus*), Sysel (sysel = *Citellus*), Tur, Turan, Turanec, Turoň, Turský (tur = *Bos*), Veverica, Veverka, Mókus (veverica = *Sciurus*), Vlk, Vlček, Farkaš, Wolf (vlk = *Canis lupus*), Vydra, Otter, Loutre (vydra = *Lutra*), Zajac, Zajko, Zajiček, Zajcev (zajac = *Lepus*), Zubor, Zubrický (zubor hôrny = *Bison bonasus*).

V mnohých prípadoch ide o aplikáciu názvov vtákov (*Aves*), napríklad: Hus, Husovský (hus = *Anser*), Húska (húska = *Tadorna*), Kačka, Kačič, Káčer, Drake



Futbalista Ladislav Kuna

(kačica = *Anas*), Pelikán (pelikán = *Pelecanus*), Bocian, Čáp, Čapek, Bocianik, Stork (bocian = *Ciconia*), Orlík, Orlovský, Orel, Orlov, Adler, Sas (orol = *Aquila*), Sokol, Sokolík, Sokolov, Sokolovský, Merlin (sokol = *Falco*), Čajka, Čajkovský, Racek (čajka = *Larus*), Holub, Holuby, Holoubek (holub = *Columba*), Hrdlička (hrdlička = *Streptopelia*), Kukučka, Kukačka, Kukučín (kukučka = *Cuculus*), Sova, Sovák, Soviar (sova = *Strix*), Kuvik (kuvik = *Athene*), Swan (labuť = *Cygnus*), Škovran (škovránok = *Melanocorypha*), Laštovka, Lastovička (lastovička = *Hirundo*), Vrana, Vrána (vrana = *Corvus corone*), Straka (straka = *Pica*), Sojka (sojka = *Garrulus*), Sýkora (sýkorka = *Pirus*), Brhlík (brhlík = *Sitta*), Drozd, Čvikota (drozd = *Turdus*), Slávik, Slavík, Sláviček (slávik = *Luscinia*), Penica (penica = *Sylvia*), Škorec, Špaček (škorec = *Sturnus*), Vrabec, Sparrow (vrabec = *Passer*), Stehlik, Čečetka (stehlik = *Carduelis carduelis*, *Carduelis flammea*), Čížik, Čížek, Číž (čížik = *Carduelis spinus*), Zelenka (zelenka = *Carduelis chloris*), Pinka (pinka = *Fringilla*), Wren (oriešok = *Troglodytes*), Strnad (strnádka = *Emberiza*), Ďateľ (ďateľ = *Dendrocopos*),



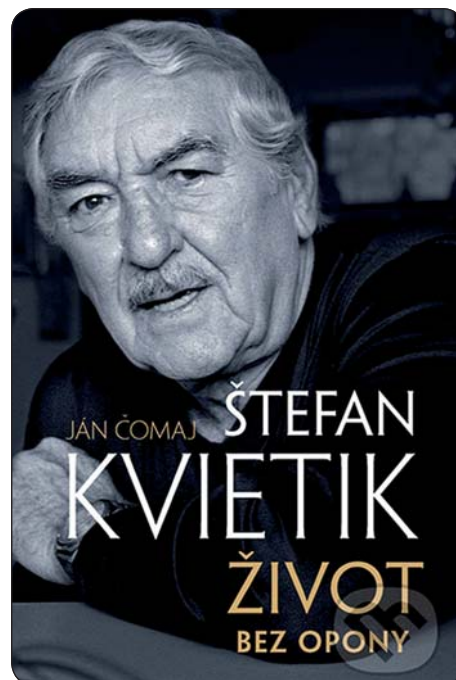
Hokejista Lubomír Višňovský

Dudok (dudok = *Upupa*), Sluka (sluka = *Scolopax*), Kaňa (kaňa = *Circus*), Sup (sup = *Gyps*), Jastrab, Krahulec (jastrab = *Accipiter nisus*, *A. gentilis*), Strakoš (strakoš = *Lanius*), Vlha (vlha = *Oriolus*), Jarabica (jarabica = *Perdix*), Prepelica (prepelica = *Coturnix*), Bažant (bažant = *Phasianus*), Páv (páv = *Pavo*), Kavka (kavka = *Corvus monedula*), Havran, Havránek (havran = *Corvus frugilegus*), Lelek (lelek = *Caprimulgus*), Jeřábek, Crane (žeriav = *Grus*), Swift (daždovník = *Apus*) alebo len Vták, Vtáčnik, Ptáček, Fowles, Vogel, Vogl, Madár, Madarás, Bird, prípadne Dravec, Draveček.

Z rýb (*Pisces*) sa v priezviskách uplatnili názvy ako Belica (*Chalcalturus*), Belička (*Alburnus*), Hlaváč (*Cottus*), Hrúz, Hružik (*Gobio*), Karas, Karásek (*Carassius*), Mrena, Mrenka, Mrenica (*Barbus*), Štuka, Štika (*Esox*), Sumec (*Silurus*), Zubáč (*Sander*) alebo len Ryba/Fisch, prípadne Rybár, Rybárik, Halaš, Halász, Fischer; z obojživelníkov (*Amphibia*) Skokan (*Rana*) alebo len Žabka; z plazov (*Reptilia*) Zmija (*Vipera*) alebo len Hadík, Snake; z hmyzu (*Insecta*) Mravec (*Formica*), Sršeň (*Vespa*), Osa, Osička (*Vespa*), Včela, Včelár, Včelík, Méhes (*Apis*), Blcha, Blecha (*Pulex*), Komár, Komárek, Szúnyog (*Culex*), Čmel, Čmelík, Čmelák, Čmelár (*Bombus*), Svrček (*Gryllus*), Šváb (*Blatta*), Švábik (*Hololampra*), Roháč, Roháčik (*Lucanus*) alebo len Chrobák, Chrobáčik, Chrobačinský, Bogár (*Coleoptera*), Motýľ (*Lepidoptera*), Mucha, Muška (*Brachycera*);

z ostatných živočíchov Rak, Ráčík, Rakovský, Rákoš, Rákoczy, Rákosi (*Astacus*), Slimák, Slimáček (*Helix*), Pavúk (*Araneida*), Červík, Žížala (*Lumbricus*).

Tak, ako priezviská, aj niektoré krstné mená sú odvodené od názvov nerastov, rastlín, živočíchov alebo iných prírodných elementov, prípadne vyjadrujú príslušnosť k určitému miestu (mestu, regiónu, krajine). Z nerastov dominuje zlato v menách ako Zlata, Zlatka, Zlatica, Zlatan, Zlatoň, Arana, Aranka (z maďarského arany = zlato), Aurel, Aurélia (z latinského aureolus = zlatý). Ako u väčšiny krstných mien aj v týchto prípadoch ide o určenie vlastností a nie konkrétnej podobnosti. Menom odvodeným od zlata sa tak stanovila akoby hodnota dieťaťa. Podobne aj v menách Margaréta, Margita a Markéta, odvodených zo slova margarita = perla, pričom existuje aj meno Perla. Želanie dlhého veku a odolnosti vychádzalo zo slova petros = skala, napríklad v menách Peter a Petronela. Pre bielosť pokožky dostávali dievčatá meno Snežana (takéto meno sa spravidla neuplatňuje u ľudí tmavšej pleti), prípadne podľa bielosti a krásy ľalie (*Lilium*) Liliána alebo Lila. Jasnosť/žiarivosť charakterizuje meno Stella = hviezda, prípadne Zora a Zornička. Krehkosť halúzky/prútika/vetvičky/ratolesti vyplýva z mien Virgil, resp. Virgília. Kvitnúca - Tália dopĺňajú mená ako Kvetá, Kvetana, Kvetoslava, Cvetana, Cvetan, Virág, Florián, Flóra. Nežnosť v podobe kvetu fialky pripomínajú mená Viola, Jolanta, Violeta (fialôčka). Z názvov rastlín sú odvodené mená Laura, Vavrínek a Vavro (vavrín = *Laurus*), Kornel a Kornélia (drieň = *Cornus*), Jazmína (jazmín = *Jasminum*), Zuzana, Susanne, Zsuzsa (lekno egyptské/vodná ľalia = *Nymphaea lotus*; podľa staroegyptského Sšn alebo hebrejského šóšanna' h), Tamara (palma ďateľová = *Phoenix dactylifer*; podľa hebrejského tamar), Olívia (oliva = *Olea*). Meno Liana síce pripomína popínajúcu rastlinu - lianu, no odvodzuje sa od mena Juliána (Júlia, Julián, Július). Taktiež mená Kamil a Kamila nemajú nič spoločné s harmančekom - kamilkou, ale označujú „chrámového sluhu/slúžku“. Paradoxne Dália vychádza z názvu kvetiny - georgíny, ktorú však pomenovali podľa švédskeho botanika Andersa Dahla. Maďarské meno Árpád pochádza z maďarského slova árpa = jačmeň ako dôležitej potraviny pre kone, ktoré mali pre nomádov cenu zlata. Z rastlinných druhov nemožno opomenúť ružu (*Rosa*) a jej krásu, ktorú zahŕňajú ženské krstné mená Rosa, Róza, Rozália, Rozalína, Ružena. Mená odvodené zo živočíšnych druhov väčšinou odzrkadľujú ich vlastnosti, napríklad silu leva - León, Leoslav, Leonard (Silný lev), Leonid (Syn leva), silu medveďa - Artúr (podľa keltského arth = medveď) a Bernard (podľa staronemeckého výrazu „silný medveď/medvedia sila“), silu diviaka - Eberhard (podľa staronemeckého ebur + hard), silu/ušľachtilosť vlka - Adolf a Rudolf, víci krok (ostrážitosť) Wolfgang, húževnatosť/pracovitosť bobra Kastor. Daniel nemá nič spoločné s paroháčom a znamená „Boh je sudca“ (podľa hebrejského Dániel). Meno Lea pochádza z hebrejského slova „li-ah“, čo znamená antilopa/gazela. Z vtáčej ríše dominuje vládca orol v mene Arnold, slávny havran v mene Bertram, symbol slobody - holub v menách Jonáš (z hebr. Jónáh = holub), tiež Kolumbina a Titus. Kým meno Larisa označuje čajku, meno Galina trochu nelichotivo sľepku alebo ženu pochádzajúcu z Gallie (germánsku Galku). Obdobne Judita je ženou z Judey (Židovkou), Lýdia - žena z maloázijskej Lýdie, Magdaléna - žena z palestínskej Magdaly, Toska - žena z Toskánska. Adriána a Adrián pochádzajú od Jadranského mora (z Adrie),



Herec Štefan Kvietik

Cyprián (Cyprianus) z Cypru, Lukáš z juhotalianskej Lukánie, Tibor z mesta Tibur (dnešného Tivoli), Roman z Ríma (nie z Rumunska), Urban všeobecne z mesta/sídla (urbanus = mešťan). Naopak vidiecky až lesný pôvod (les = silva) sa odráža v menách Silvio, Silvia, Silván, Lesana, Silver, Silvester (Lesný); primorský v mene Pelagia. Kým Hort pripomína les, Hortenzia záhradu a Melisa (Mélissa) usilovnosť včely. K najkrajším, resp. najvyššiemu menám, ktoré nemožno spochybniť až po smrť, patria Zoa, Zoé, Zoana a Zoja, pochádzajúce z gréckeho slova Zoé = život (tiež Živa, Živena).

Redakcia a redakčná rada Enviromagazínu dáva do pozornosti všetkým účastníkom Envirofilmu 2010, aby si uvedomili, že máme medzi sebou ľudí, ktorí majú už od



Spisovateľ Dobroslav Chrobák (1907 - 1951)

kolísky bližšie k prírode a nášmu environmentu. Zdedili totiž po rodičoch a prarodičoch priezviská, prípadne dostali také krstné mená, ktoré ich predurčujú k tomu, aby toto najväčšie bohatstvo - podstatu existencie ľudstva i vlastného rodu, stonásobne viac chránili než ostatní.

RNDr. Jozef Klinda